Iconoduli si iconoclasti

DESFIINTAREA cenzurii, dupã 1989, n-a rãrit rîndurile iconodulilor, dar a permis aparitia iconoclastilor. Dacã nu mi-ar displãcea si unii, si altii, as spune cã s-a creat un anumit echilibru, oricum preferabil dominatiei celor dintîi, ca si exceselor celor din urmã. Dînd cuvintelor nu sensul religios, bizantin, ci un sens cultural mai larg, trebuie sã spunem cã, în comunism, a existat initial, de pe la sfîrsitul anilor 40, o formã de iconoclastie numitã proletcultism. "Icoanele" multor scriitori si artisti români (si strãini) au fost sfãrîmate în numele asa-zisei culturi proletare, de partid. Generatia mea nu i-a învãtat la scoalã, si nici la facultate, pe Maiorescu, Macedonski, Lovinescu, Ion Pillat, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Barbu, Blaga si altii. În deceniul al optulea, dupã faimoasele Teze din iulie 1971, protocronismul a introdus în cîmpul literar iconodulia, cultul, adicã, al icoanelor nationale. Atitudinea corespundea emfazei national-comuniste si bloca spiritul critic în aceeasi mãsurã, dacã nu în acelasi fel, ca si iconoclastia dinainte. Nu e cazul sã stãrui asupra efectelor. Diferenta majorã a constat în faptul cã dacã în perioada proletcultistã exista o unicã scarã de valori, aceea oficialã, în perioada protocronistã, ierarhia oficialã s-a confruntat necontenit cu aceea a criticii liberare, nemaiizbutind niciodatã sã se impunã deplin.

Ne-am fi asteptat, poate, în deceniul din urmã sã nu mai cãdem nici într-o extremã, nici în alta. N-a fost sã fie asa. Bine înfiptã în subconstientul cultural, iconodulia si-a vãzut de treabã. Scara de valori a continuat sã plãteascã tribut exagerãrilor nationale, spiritului nediferentiat si encomiastic. O puternicã mentalitate iconolatrã face încã ravagii în scoalã, în critica ocazionalã si chiar în istoriile literare. Un nor de funingini iconolatre încarcã atmosfera tuturor aniversãrilor. Iconoclastii au apãrut mai ales ca reactie: o frondã întrucîtva explicabilã. Ei nu mai ascultã însã de o comandã politicã, precum în anii '50. Iconoclastia de tip nou e individualã, neorganizatã si nu tot asa de stupidã si de primejdioasã ca aceea proletcultistã. Din pãcate, pe fondul de iconodulie, însusi spiritul critic e confundat deseori cu iconoclastia. Iritarea provocatã de articolele despre Eminescu din Dilema n-a fost deloc una antiiconoclastã. Ea a azvîrlit în aceeasi oalã atitudini critice absolut legitime cu sfidãri puerile si fãrã temei. Am dat exemplul cel mai cunoscut. Nu gresesc dacã vorbesc în general. Diferenta între spiritul critic si batjocorirea valorilor nu se face aproape niciodatã. E destul sã descrii mitologia popularã din jurul lui Cuza si sã observi cã românii nu pretuiesc în domnitorul Unirii pe reformator, ci pe bunul autocrat, ca sã-ti atragi învinuirea cã vrei sã dai la topit încã o statuie. Si învinuirea nu vine de la un nepricepãtor, ci de la un critic literar!

Cred cã lucrurile se cuvin puse la locul lor. Iconodulii, foarte multi, fiindcã adoratia si cultul sînt atitudini nationale si populare, nu pot fi înfrînti de iconoclasti, mult mai putini, fãcînd figurã de snobi si de vînduti, ci numai de intelectualii cu spirit critic. Acestia nu rumegã prejudecãti, ci încearcã sã priveascã mereu cu ochii lor (si ai vremii lor) operele literare. Ei sînt cei mai putini numerosi dintre toti, dar singurii capabili sã omologheze valorile, fiindcã sînt singurii care au dreptate.